

חייב אינש לבסומי

בגמרא מגילה דף ז: "אמר רבא: מיחייב איניש לבסומי בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".

מאמר זה הוא המקור לאחד הדינים היסודיים של פורים. דין השיכרות בפורים, באופן פשוט נלמד מהמגילה שאומרת "ימי משתה ושמחה"¹, ומשתה הוא בין. דין זה תמוה מאד. גם הלשון המיוחדת בה נקט רבא, איננה ברורה: מהו "עד דלא ידע"? מהו השיעור הזה? האם יתכן שאדם מישראל לא יבחין בין מרדכי להמן? וגם בעצם הדין, האם הלכה כרבא? האם חייבים להשתכר בפורים עד כדי כך?

"מיחייב אינש לבסומי"

הראשונים נחלקו בדיון זה. רש"י (ורבנו חננאל) הסבירו ש"לבסומי" פירושו להשתכר בין, וכך הבינו בפשטות רוב הראשונים. והסבירו שאם כך פירוש דברי רבא להשתכר עד דלא ידע, זה להיות שיכור כלוט, שעליו נאמר² ש"לא ידע בשכבה ובקומה", ורק בשכרות כזאת אדם לא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. וכך פסק בפשטות הרמב"ם, והטור בסימן תרצה, שכתב שחייב אדם להשתכר עד דלא ידע וכו'. וכן פשט השולחן-ערוך בסעיף ב, שהעתיק את דברי רבא כפשוטם.

הביאו חלק מהראשונים (בעל-המאור והר"ן על הרי"ף), שהקשה רבנו אפרים איך ניתן לפסוק כרבא? הרי אחד משלושה דברים שהקב"ה שונאם הוא שיכור (סוף פסחים), ואיך נחייב אדם להשתכר? והסביר רבנו אפרים, שלא יתכן לפסוק כרבא, וטען שגם הגמרא דחתה אותו מהסיבה שאסור להשתכר עד כדי כך. וזאת רואים מכך שהגמרא הביאה, מיד לאחר דברי רבא, את הסיפור על רבה ורבי זירא שאיבסמו (השתכרו - רש"י) בסעודת פורים וקם רבה ושחט לרבי זירא. למחר בעי רחמיה ואחייה. לשנה אחריתי אמר ליה ניתי מר, ונעשה סעודת פורים ביחד. אמר לו: לא בכל שעתא ושעתא איתרחש ניסא, עכ"ד הגמרא.

1. אסתר ט ; כב.
2. בראשית יט ; לג, לה.

מכאן לדבריו, שהגמרא דוחה את דברי רבא, שהרי רואים מה קורה כשמשתכרים, שאפילו רבה שחט את רבי זירא. ומכאן שאין לעשות כרבא. אלא שישתה מעט יותר מהרגלו ויהיה שמח וטוב לב ולא יבוא לידי איסורים וביזוי עצמו.

אך כמו שראינו שהטור והשולחן-ערוך לא הביאו את דברי רבנו אפרים להלכה ורוב הראשונים לא סוברים כמוהו. והב"ח כתב שאפילו לרבנו אפרים צריך להשתכר רק לא הרבה כל-כך.

שיטה שלישית היא שיטת הרמב"ם, הלכות מגילה פרק ב הלכה טו: "כיצד חובת סעודה זו? שיאכל בשר וישתה יין... עד שישתכר וירדם בשכרות".

דעה זו הובאה ברמ"א על השולחן-ערוך, אך על הרמב"ם קשה, מהיכן לקח גדר זה של שיכרות עד שישן? במיוחד שכידוע אין דרכו של הרמב"ם לכתוב דברים שאינם מופיעים בש"ס. ובאופן פשוט, הרמב"ם הסביר את דברי רבא, שאין מגיעים למדרגת עד דלא ידע, ואמר שזה לא על-ידי שכרות כלוט, אלא שאדם ישן בשכרותו וממילא כשישן אינו יודע.

אך פירוש זה דחוק קצת: אם הרמב"ם הבין כמו רש"י ש"לבסומי" - זה להשתכר ממש, מהיכן לו לפרש את המשך דברי רבא באופן מיוחד זה של שינה דוקא? ולומר שהרמב"ם סובר כרבנו אפרים גם נראה דחוק, כי אם כן למה כתב להשתכר?

ולכן נלענ"ד שהרמב"ם חלק על הנחת היסוד של כל הראשונים ש"לאבסומי" פירושו, כמו רש"י, להשתכר ממש, ופירש "לאבסומי" - להתבסם. פירוש: לשתות יין עד שנרדמים. וראייתו לכך מהגמרא בבבא-בתרא דף עג: שם מובא סיפורו של רבה בר בר חנה שראה את מתי מדבר וכתוב שם שנראו לו "כדאיבסמו וגנו" - פירושו כשתויי יין שנרדמו, ומכאן ראייה פשוטה שאיבסום אין פירושו שיכרות כלוט, אלא שישתה אדם עד שירדם.

*

לגבי סיפור הגמרא על רבה ורבי זירא, כבר ב"יד-אפרים" על השולחן-ערוך דחה את הראייה לשיטתו של רבנו אפרים מגמרא זו, שכן אם רבנו

אפרים צודק, היה על הגמרא לומר שיסכימו לעשות סעודה ולשתות פחות.

ולעניות דעתי נראה להציע פירוש חדש, שלשנה אחריתי רבי זירא הוא שבא לרבה וביקש לעשות סעודה למרות מה שקרה בשנה הקודמת, ורבה חשש. ואם כך, הסיפור מובא כחזוק לדברי רבא, שלמרות מה שקרה, רבי זירא מוכן לעשות סעודה עם רבה. ומכאן שהלכה כרבא.

"עד דלא ידע"

ראינו אם כן, שלוש שיטות בהסבר חיוב "לבסומי". כעת נביא מעט מהפירושים שנאמרו בגדר "עד דלא ידע" וכו'. מובא באחרונים בשם האגודה (מגילה סימן ו), ש"ארור המן" ו"ברוך מרדכי" עולים שניהם לגימטריה שווה - 502. וכשאדם שותה יין עד שמתבלבל בחשבון ואינו יודע לחשב גימטריה זו - זהו הפירוש לדברי רבא "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי".

פירוש נוסף, אשר הובא בתוספות ד"ה לא ידע, ומוסבר בר"ן, ובב"ח ד"ה וצריך, שדברי רבא רומזים לירושלמי בפרק בני העיר, הלכה ז, והובא להלכה בשולחן-ערוך סימן תרצ הלכה טו, שאדם צריך לומר בסוף קריאת המגילה: "ארור המן - ברוך מרדכי, ארורה זרש - ברוכה אסתר, ארורים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים, ברוכים כל ישראל וגם חרבונה זכור לטוב". (יש שהביאו נוסחאות אחרות). זהו זמר ארוך ואדם צריך לשתות עד שיתבלבל בזמר זה ולא ידע לומר את כולו.

יש מהאחרונים שביארו שאדם ישתה עד שלא ידע על מה ישמח יותר, על הנס של מפלת המן, או על הנס של עליית מרדכי, שהן שתי שמחות נפרדות (ט"ז). ובדומה הביא ערוך-השולחן. ועוד ביאור נוסף בדברים, הוא שהבלבול הוא בסדר: שקודם אומרים "ארור המן" ואחר-כך "ברוך מרדכי". וישתה אדם עד שיתבלבל ויאמר קודם ברוך מרדכי ואחר כך ארור המן.

ומנהג יפה יש ליהודי תימן, - שמעתיו מהרב סעדיה שרעבי שליט"א, שבפורים במקום לומר "לחיים": חלק מהחבורה אומר "ארור המן" וחלק שני "ברוך מרדכי", ושותים עד שמתבלבלים בתפקידיהם.

ביאור מענין הביא ערוך-השולחן הנ"ל (סימן תרצה סעיף ד), אשר פירש שעיקר הענין הוא אי-הידיעה איזה נס גדול יותר, בדומה לדברי הט"ז לעיל. ומוסיף לבאר שם: איך נגיע לכך - שהרי אין לזה שיעור, שכן כמות זו משתנה מאדם לאדם! אלא שמא דברי רבא מכוונים לעצם החיוב

לשתות, לומר לנו שזו דרך מותרת, שלא נמחה אפילו באדם שישתכר עד שיגיע למדרגת "לא ידע", אך אין חובה לשתות, אלא חובה לא לדעת.

אמנם, בעצם הדין של חיוב השתיה, הביאו האחרונים את דברי ההגהות-מימוניות³ שכתב בשם הראבי"ה (סוף סימן תקסד), שזה למצוה ולא לעיכובא, וביארו מן האחרונים שהכוונה היא שיוצאים ידי חובת פורים גם אם לא משתכרים.

מין הבית-יוסף כתב שאין להשתכר שכרות גמורה כלוט, שלא יבוא מזה לביזוי עצמו חלול במצוות. וכן הזהירו כמה אחרונים להיזהר בברכת המזון ובתפילת מנחה וערבית.

השערי-תשובה הביא בשם עמודי-השמים, שכתב בשם אביו, שכל אחד יעשה לפי כוחו, שהוא בצעירותו היה משתכר כפשוטו, וכשהזדקן והיה לו קשה מבחינה בריאותית, הוריד את שיעור השתיה. וכן מעיד על עצמו מין האדר"ת: "בימי חרפי קיימתי מצות לבסומי עד דלא ידע כפשוטו" - נפש-דוד עמוד נ. ואמר שכן ראוי לעשות, שכל אחד ישתה לפי כוחו.

זמן השתיה

לגבי זמן השתיה, ברור שעיקר הדין הוא בסעודה, אך השמחה שייכת היא בכל היום, גם בליל פורים וגם ביום לפני חצות, שראוי לעשות ביום לפני חצות סעודה נוספת, ומרבים בשמחה, וגם אחרי הסעודה אשר נמשכת לתוך ליל ט"ו, בעיקר על-פי מנהגי חסידים. בכל אופן ברור הוא, שבעיקרו של יום היא השמחה הגדולה, וכידוע אין שמחה אלא ביין, וטוב לב משתה תמיד⁴.

ולכל הדעות, בין המקיימים את הדין כפשוטו, ומרבים בשתיה אפילו עד שיכרותו של לוט, ובין הממעטים כדברי הרמ"א, ודאי חשוב לזכור את דברי המאירי: ומכל-מקום, אין אנו מצווין להשתכר ולהפחית עצמנו מתוך שמחה, שלא נצטונו על שמחה של הוללות ושל שטות, אלא בשמחה של תענוג שיגיע מתוכה לאהבת ד' יתברך, והודאה על הניסים שעשה לנו. אמן כן יהי רצון⁵.

3. הלכות מגילה ב ; טו אות ב.

4. משלי טו ; טו.

5. ראה עוד מאורות-הרא"ה לפורים, עמוד רנב, ביאור מן הרא"ה קוק זצ"ל למעשה רבה ורב זירא. - הערת העורך.